

WITTGENSTEININ JOHDOLLA FILOSOFIAAN

Jyrki Laine, *Paljon mahdollista - kokeilevaa filosofiaa*. Like 2000, s. 147

Jyrki Laineen teoksen *Paljon mahdollista* lähtökohta on mainio. Hän on nostanut (varhais-) Wittgensteinin filosofia-konseptin ”*filosofia on tehtävä*” kirjansa johtoajatukseksi. *Tractatuksen* hengessä hänen tarkoituksensa on saada lukija ajattelemaan samat ajatukset kuin kirjoittaja on itse ajatellut. Tätä varten Laine on laa-

K I R J A T

tinut joukon filosofisia tehtäviä ja niiden analysointia auttavia esseitä. *Paljon mahdollista* ei siten ole oppikirja perinteisessä mielessä vaan pikemminkin tönimällä eteenpäin komentava teos. Kirja sisältää neljäkymmentä erilaista 'koetta', jotka kirjoittaja on ryhmitellyt aihepiireittäin seitsemäksi kokonaisuudeksi. Jokaista tehtävää seuraa selittävä osuus, jossa käydään filosofisesti läpi tehtävässä mahdollisesti esiinnousseita kysymyksiä ja ongelmia. Lopuksi annetaan vielä kysymyksiä pohdittavaksi, joihin Laine ei tarjoa vastauksia. Laine ilahduttaa lukijaa vielä muutamalla kirjallisuusvinkillä.

Paljon mahdollista rakentuu siis filosofisten kokeiden ympärille. Kokeet ovat tehtäviä, joissa Laine pyytää lukijaa tekemään jotain, joka toisinaan on hyvin konkreettistakin kuten esimerkiksi ”*Mene pimeään huoneeseen toimiva hehkulamppu kädessäsi. Yritä saada huoneeseen valoa.*” (s.45). Käytännössä kokeet voi kuitenkin suorittaa ajatuskokeinakin. Nämä rakenteelliset ratkaisut tuovat varsin raikkaan tuulahduksen ”johdatus filosofiaan” kirjojen joukkoon. Keskimäärin kokeet ovat havainnollisia mutta toisinaan johtopäätökset ovat hieman yksioikoisia kuten se, että yllä olevan kokeen tehtyämme huomaamme heti ”[...] *mihin tarvitaan järkeä. Ja miksi tiede on keksitty.* [sic!]” (s. 45).

Kirjan tarkoitus on ilmeisesti olla yleisen johdatus filosofiaan (tai erityisesti filosofiseen ajatteluun), eikä nimenomaisesti Wittgensteinin filosofiaan. Tämä on tosin vain henkilökohtainen arvio, sillä Laine ei itse tee kirjansa tarkoituseriä täysin selväksi. Jokatapauksessa Wittgenstein ja erityisesti hänen kielifilosofiansa ovat teoksessa vahvasti läsnä, jopa teoreettisena rakennelmana eikä vain teosta metatasolla ohjaavana pointtina. Tässä suhteessa kaipaisinkin kirjaan enemmän siihen itseensä päin suuntautumista. Kokeematon lukija ei nimittäin huomaa, ainkaan helposti, teoksen lähtökohtien mukanaan kantamaa yksipuolisuutta. Filosofiaa jo jonkin verran tuntevat saavat kyllä vihiä asiasta tarkastelemalla kirjallisuusvihjeitä, jotka ovat varsin analyttisesti painottuneita. Sinänsä en katso rajoittuneen näkökulman olevan erityinen puute, sillä se on ongelma, josta lienee mahdoton päästä täysin eroon. Olisi vain toivottavaa, että lukijalle tehtäisiin selväksi kirjan rajoitteet.

Kuinka kirja sitten onnistuu kunnianhimoisessa tehtävässään? Sanoisin, että melko hyvin. Kirja on kirjoitettu varsin lennokkaasti, mutta samalla selkeästi.

Vain paikoitellen, kun kirjoittaja innostuu selittämään Wittgensteinin ideoita tarkemmin, on lukijalla pieniä ongelmia seurata ajatuksen juoksua. Mutta tätä ei liene mahdollista filosofiassa täysin välttääkään, ainakaan jos yrittää sanoa jotain merkityksellistä, eikä vain ladella itsestäänselvyksiä. Kokeilin paria kirjasta löytyvää koetta lukiossa opetustilanteessa ja tulokset olivat hieman ristiriitaisia. Aluksi kokeet eivät innostaneet ketään, mutta kun oppilaat pakotti kirjoittamaan asiasta niin useat näyttivät kiinnostuneen tosissaan tehtävistä. Opetuskäytössä kirja voi osoittautua vielä hyvinkin käytännölliseksi kunhan vain löytää oikeat tavat soveltaa sitä. *Paljon mahdollista* on kirjoitettu oletettua lukijaa silmälläpitäen siten, että hän lukee sitä yksinään ja samalla mietiskelee kirjassa esiin nostettuja kysymyksiä ja tällä tavoin se parhaiten toimiikin. Vaikka ryhmäkeskustelua onkin ehkä vaikea käydä kirjan perusteella suoraan niin se soveltuu hyvin lukiolaisellekin itseksensä lueskeltavaksi.

Hyvien lukujen joukossa kirjassa on yksi kyseenalaiselta vaikuttava. Tämä on uskon ongelmia käsittelevä luku, jonka teologisten johtopäätelmien verratomuus saa minut ihmettelemään josko kyseessä sittenkin olisi ironia. Luku sisältää kolme koetta, joista ensimmäisen jäljiltä ”päädyimme” huomaamaan, että armo ei riipu teoistamme. Tätä johtopäätöstä puolustaa kaksi argumenttia. Ensinnäkin tilanne, jossa koko ajan palvelisimme jumalaa olisi kestävämpi tai mahdottomuus siten, että esimerkiksi vessassakäynti näyttäytyisi absurdilta tässä valossa. Toiseksi, jos jumala olisi olemassa niin hän olisi mahtavuudessaan riippumaton meidän palveluistamme. Argumentoinnin vakuuttavuuden arvioinnin jätän jokaiselle itselleen. Toisessa kokeessa Laine pääsee vauhtiin. Kirjoittajan itsensä mielessä on saattanut olla jotain aivan muuta kuin olen ymmärtänyt, mutta filosofian ja elämänkatsomustiedon oppikirjaksikin mainostetun kirjan sivuilla seuraavan kaltaisen teksti näyttää arveluttavalta. Laine käy kuvitteellista dialogia meidän(!) uskovaisten ja skeptikon välillä ja päätyy kirjoittamaan: ”*Jotta me voimme uskottavasti uskoa, meidän uskostamme on seurattava hyvää sekä meille itsellemme että muille. Sillä meidän jumalamme on rakkaus! Ja pyhä henki eli viisaus! Ja armeliaisuus! Ja suvaitsevaisuus!*” (s.120-121) ja esitettyään skeptikon mahdollisen kysymyksen tähän hän päätyy toteamaan, että skeptikon ja uskovan teorian ova käytännöllisesti katsoen toisiaan hyvin lähellä. Ainoana erona näyt-

täisi olevan motivaation lähde hyvien tekojen tekemiseen, joten voimme käydä dialogia uskovaisten ja skeptikkojen välillä. Tämä ultraekumeeninen positio on täysin historiaton rakennelma ja tässä kohdalla Laineen wittgensteinilainen metodi näyttää mielestäni heikoimmat puolensa. Siitä ei ole tämänkaltaisten kysymysten arviointiin. Kolmannessa kokeessa kirjoittaja lanseeraa jumala – vanhemmat analogia henkilökohtaisen jumalasuhteen kuvaksi. Tosin hän ansiokkaasti kiinnittää lukijan huomion analogiaan perustuvien päätelmien ongelmiin esittämässään jatkokysymyksissä. Tämä teologinen sukellus keskellä kirjaa on varsin epäonnistunut siitäkin huolimatta, että kirjoittaja sitä kaupallisilla tekijöillä puolustelee. Ongelma on, että se ei oikeastaan tarjoa tapoja ymmärtää kristinuskoa *traditiona*, jonka kanssa kaikki me suomalaiset olemme tavalla tai toisella tekemisissä, vaan se esiintyy historiasta irrallisena ongelmanratkaisuteologiana.

Paljon mahdollista -kirjan ongelmat ovat pienemmät kuin siitä mahdollisesti saatava hyöty. Kirjassa ei juurikaan käydä lävitse filosofian historiaa vaan yritetään lähteä liikkeelle puhtaalta pöydältä. Sellaisena se ei ehkä sovellu oppikirjaksi, jota se ei tietenkään yritäkään olla, mutta oheismateriaalina filosofian tai elämänkatsomustiedon opetuksessa se on oiva ja motivoinee lukiolaisia juuri historiattoman ”tässä ja nyt” asenteensa avulla. Opettajan tai itsenäisen lukijan harteille jää tehdä näkyviksi tähän lähtökohtaan liittyvät ongelmat.

Sami Syrjämäki